

Orgelrecital

Marcel Verheggen, orgel

Judith Bingham (1952)

Roman Conversions (2017)

1. San Clemente: a Mithraic temple lies under two medieval churches
2. Bernini's Daphne and Apollo. Daphne is turned into a tree
3. The Sleeping Hermaphrodite
4. William Shelley, son of an English poet is transformed into seed and flowers
5. Porta Alchemica

André Jolivet (1905-1974)

Mandala (1969)

Judith Bingham

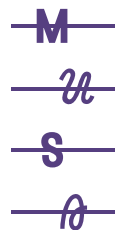
Vanished London Churches (2019)

Prologue: Candlelight

1. St Michael's, Crooked Lane in Candlewick ward
2. St Swithin, Candlewright Street: London Stone
3. St John Zachary: Midsummer's Day
4. The first St Stephen, Walbrook, invisible above the ruins of the Mithraeum: Torchlight
5. The body of St Edmund is brought to St. Gregory by St Paul's for safety, in 1016
6. Old St Paul's, 1666: Firelight

Zaterdag 20 september
17.00 – 18.00 uur
Sint Servaas Basiliek

Muziek

Judith Bingham over haar werken

Roman Conversions

*Go thou to Rome – at once the Paradise,
The grave, the city, and the wilderness;
(...)*

Percy Bysshe Shelley

Rome is een stad van transformatie, niet in de laatste plaats door het grote aantal kerken met Romeinse tempels in hun cryptes, of die delen van Romeinse gebouwen in hun constructie hebben opgenomen. Dit vijfdelige werk is een keuze van slechts enkele voorbeelden van metamorfose, in een zich ontvouwende reeks taferelen, waarvan twee in verband met Shelley.

Eerst stijgt de San Clemente op uit een Mithraïsche tempel en enkele donkere Romeinse steegjes; de helderheid van de middeleeuwse kerk verbergt een duistere psyche in haar gewelven.

Vervolgens, in de Villa Borghese, bevriest Bernini in marmer het moment waarop de wanhopige nimf Daphne, achtervolgd door Apollo, door haar vader nipt in een laurierboom wordt veranderd; een virtuoos stuk baroktheater.

Middendeel is het mysterieuze antieke beeld van de slapende Hermafrodit, eveneens in de Borghese, dat een personage in Shelley's lang verhalende gedicht *The Witch of Atlas* inspireerde, waarin een heks uit vuur en sneeuw een androgyn schepsel kneedt.

Vervolgens, op het protestantse kerkhof, wordt Shelley's zoon William, gestorven op driejarige leeftijd, getransmuteerd – als een parafrase van het onvoltooide gedicht "My lost William" - in de omringende bloemen, grassen en zaden. (Het citaat bovenaan komt uit *Adonais*, Shelley's elegie voor John Keats, die eveneens in het *Cimitero acattolico* ligt begraven, gebouwd tegen de Piramide van Cestius).

Tenslotte, de *Porta Alchemica*, een zeventiende-eeuwse deur, onderdeel van de grotendeels verdwenen Villa della Palombara op de Esquilijn, die nergens naar leidt en niet zal opengaan tot iemand de code kraakt die erop is gegraveerd. Aan weerszijden van de deur staan twee Egyptische beelden, afkomstig uit een Isis-tempel op de Quirinaal.

Vanished London Churches

(Allemaal in de City of London)

*London: that great sea, whose ebb and flow
At once is deaf and loud, and on the shore
Vomits its wrecks, and still howls on for more.
(...)*

Percy Bysshe Shelley

De aanvankelijke inspiratie voor dit werk was een aquarel uit 1830 van George the Elder Scharf, die specialiseerde in Londense straattaferelen. Hij toont Christopher Wren's St Michael's, Crooked Lane, en het dagelijks leven in de winkels en huizen daarrond. Maar plots zien we, een beetje op de achtergrond in de rechterhoek, een grote stofwolk, waar arbeiders de straat beginnen slopen om plaats te maken voor de nieuwe London Bridge. Het is schokkend, alsof de tijd de straat en de mensen erin opslokt. Veel Londense kerken zijn meerdere keren herbouwd, na branden, een oorlog, of ingestort, of getroffen door rampen als de Blitz. Sommige werden nooit herbouwd.

De muziek begint met een flikkerende proloog die kaarslicht beschrijft – fakkellicht en vlammenzee (die van de Great Fire in 1666) zullen allebei ook voorkomen. (Candlewick is een van de 25 Wards of districten van de City, genaamd naar Candlewright Street, nu Cannon Street, eertijds de buurt van de kaarsenmakers). St Swithin's aan Cannon Street huisvestte ooit de London Stone, een brok kalksteen waar veel legendes aan verbonden zijn. De kerk werd verwoest in de Grote Brand, herbouwd door Wren, zwaar beschadigd tijdens de Tweede Wereldoorlog, en finaal gesloopt.

St John Zachary (in de vijftiende eeuw was William Byngham daar rector, stichter van de eerste Engelse kweekschool), lag aan Gresham Street en hield een Midzomer-praaloftocht (pageant), die in de muziek wordt uitgebeeld, beginnend met trommelslagen als het ware opkomend uit de grond, gevolgd door een volksmelodie, *The Outlandish Knight*. Ook deze kerk werd verwoest in 1666 maar niet herbouwd. De eerste St Stephen Walbrook, gebouwd boven een Romeins Mithraeum, werd in de middeleeuwen verplaatst naar de overkant van de ondergrondse beek, naar een groter perceel. Men kan nu het Mithraeum

bezoeken, maar van de oorspronkelijke kerk blijft niets meer over. De laatste twee kerken stonden naast elkaar. St Gregory was een heel klein kerkje genesteld tegen de zuidwestelijke kant van Old St Paul's. In 1016 werd het lichaam van Edmund de Martelaar erheen gebracht vanuit East Anglia om het te beschermen tegen de Denen. Old St Paul's was toen al in slechte staat, en verloor zijn torenspits in de Grote Brand. Het componeren van de muziek tijdens de week van de brand in de Notre-Dame van Parijs gaf mij een vreemd gevoel van synchroniciteit, en maakte mij duidelijk hoe efemeer ogenschijnlijk permanente bouwwerken kunnen zijn.

André Jolivet over Mandala

De mandala is een lineair diagram dat, opgesmukt met symbolische kleuren, het universum weergeeft in de hindoeïstische kosmogonie. Het dient als tijdelijk hulpmiddel bij meditatie.

Het verbeeldt de drie niveaus – kosmisch, goddelijk en menselijk – en de krachten die deze met elkaar verbinden en verenigen.

Door de magie van zijn symbolen, is de mandala drijvende kracht achter de spirituele verheffing, die werkt als een steeds diepere verinnerlijking van het leven, en een geleidelijke concentratie van het meervoudige in het ene en omgekeerd: het ik gereïntegreerd in het geheel, het geheel in het ik.

Een van de schema's die worden weergegeven in de mandala's is de Jambu, die volgens deze kosmogonie een cirkelvormige massa is, omgeven door zeeën. In het centrum van dit continent of eiland (Jambu Dīpa, het Indische subcontinent) verheft zich de mythische Meru, een onbereikbaar heilige berg waarrond sterrenbeelden cirkelen en die het paradijs van Indra omvat, de hemelse stad Amaravati.

Om het idee van zo een mandala in klank om te zetten, heb ik mij gewend tot het enige instrument dat geschikt leek, vanwege zijn verscheidenheid, rijkdom, kracht en onuitputtelijke adem: het orgel.

De vorm verwijst naar het Jambu-schema. Na een korte meditatieve maar nog onrustige opening, worden de zeven continenten en zeven zeeën van het Jambu-schema voorgesteld. De continentale delen worden geleidelijk complexer, terwijl de zeeën die de continenten zowel scheiden als verbinden, hun muziek tot rust laten komen.

Uiteindelijk leidt dit contrast van stemmingen *unisono* tot de hiëratische sereniteit van de Meru.

Jolivet componeerde *Mandala* voor de Schnitgerprijs Zwolle.

De première was voor Jean Guillou in Bordeaux, en de partituur werd met diens registraties uitgegeven. De eigenlijke bestemming Charles de Wolff speelde het tien dagen later in Zwolle.

Bewerking & vertaling Sylvester Beelaert

Marcel Verheggen over de werken

Roman Conversions

Bezig zijn met de muziek van Judith Bingham betekent onderdompeling in een eigenzinnige en subtiele klankwereld. Als speler is het aanvankelijk een ontdekkingsreis om haar in muziek vertaalde beelden te grijpen en te begrijpen. Het mooie van een studie- en verdiepingsproces is dat de muziek zich geleidelijk aan ontvouwt en haar betekenis toont, aan de hand van bitonaal gekleurde harmonieën, fantasievolle melodieën, creatief contrapunt en verrassende vormen. In deel 1, *San Clemente*, kan het donkere pedaal beschouwd worden als de basis van de drie kerken, diep en geheimzinnig. De lichtstralen en de zich ontwikkelende melodieën refereren aan de twee latere kerken. Overigens worden enkele melodische formules herhaald in andere delen.

In deel 2 is de hartstochtelijke jacht van Apollo naar het hart van de vluchtende Daphne verklankt in geagiteerde toonladders en uitroepen. Dit speelt zich af in het woud, uitgebeeld in lange akkoorden. Op het moment dat Daphne in een laurierboom verandert, is ze onbereikbaar voor Apollo. Deze laatste kan dan alleen nog wat stamelende klanken uitbrengen.

The Sleeping Hermaphrodite is gebouwd op twee motieven: een drietonig interval, en repeterende tonen. Deze motieven dialogeren met elkaar waarbij uiteindelijk de repeterende tonen steeds meer naar voren komen en overgaan naar vijfstemmige repeterende akkoorden, een verklanking van het veranderingsproces naar de Hermafrodiet.

De snellere melodie in deel 4 zou gezien kunnen worden als een herinnering aan de onbedorven en speelse William, maar begeleid door bijtende akkoorden als uiting van de onderliggende rouw. De transformatie is hoorbaar door een plotseling veranderde muzikale zetting: het tempo verlangzaamt, trillers en tremoli doen hun intrede, en twee melodieën dialogeren met elkaar.

Het slotdeel begint zoals het eerste deel met donkere pedaaltonen. Ook is er een reminiscentie aan het licht van deel 1. Hierna wordt vanuit een sombere vijfstemmigheid geleidelijk aan de grootsheid en de trotse geheimzinnigheid van de *Porta Alchemica* weergegeven door een zich ontwikkelende klank naar een ferm tutti. En vormt het slot een vraagteken als uitdrukking van de tot dusver onkraakbare code?

Mandala

Dit uiterst boeiende werk begint zoals het eindigt: eenstemmig, maar het dynamische contrast kan niet groter zijn: resp. *pp* en *fff*. Dit is het logische resultaat van een enorme ontwikkeling waarbij de compositie meandert tussen uitgesproken subtiele passages en allesomvattende wervelende tutti-klanken als uiting van de kracht van het universum.

De luisteraar wordt meegenomen door de verschillende zeeën en continenten aan de hand van de verschillende niveaus van muzikale energie, maar altijd met een grote muzikale zeggingskracht. Het is een ontzagwekkend werk, groots, complex, en als organist is het een voorrecht om dit te kunnen uitvoeren in de majestueuze Sint Servaas Basiliek.

In de proloog vormen tremoli en trillers de bestanddelen om het kaarslicht weer te geven, voorzien van melodielijnen in het pedaal.

In *St Michael's* klinkt als opening een melodie die herinneringen oproept aan het kerstkoraal *Vom Himmel hoch*. Een snellere tweede melodie (waarvan motieven in latere delen terugkeren) introduceert een meer volkse sfeer, maar geleidelijk aan krijgt de dalende lijn van het beginmotief van het openingskoraal de overhand en ontwikkelt zich tot een symbolische verklanking van de uiteindelijke verwoestende afbraak van de kerk.

Een donker en zacht akkoord introduceert de *St Swithin*. Een melodie ontspint zich langzaam temidden van een tikkende klok, weergegeven door octaafsprongen. Mogelijk een legende rond de *London Stone*?

De zachte drum waarmee *St John* opent toont ons de optocht in de verte. De volksmelodie wordt hoorbaar en ontwikkelt steeds meer klank. Uiteindelijk verstomt de drum en klinken er melodiefragmenten in het pedaal, die voortgezet worden tot dalende lijnen om te eindigen op de bijna diepste toon van het orgel, een uitdrukking van de neergang van dit kerkgebouw.

Op de slottoon van *St John* keren de kaarslicht-motieven van de proloog terug als een van de drie centrale motieven van *St Stephen*. De andere motieven worden gevormd door hoorn-achtige signaaltonen en klagende chromatische lijnen. De eenstemmige signaaltoon heeft uiteindelijk het laatste woord als een krampachtige en vergeefse poging om de kerk voor de ondergang te behoeden.

De plechtige schreden in de *St Gregory* van de dragers van de lijkbare worden geschraagd door middeleeuwse kwartakkoorden. Na een verdere muzikale ontwikkeling mondt dit uit in het bereiken van de hoogste tonen van het orgel, mogelijk als allegorie van de ziel die de hemel bereikt. Deze klanken worden ondersteund door het kaarslichtmotief en octaafsprongen in het pedaal.

Onmiddellijk sluit het volgende deel aan. De golvende melodielijnen kunnen opgevat worden als een verklanking van de vlammen die de *Old St Paul's* verwoestten. Aan het einde keert de klok terug als symbool van de tijd die de vergankelijkheid weergeeft. Dit transformeert naar mysterieuze zachte akkoorden waarmee deze cyclus besloten wordt.

Marcel Verheggen

Marcel Verheggen

Marcel Verheggen is organist van de Sint-Servaasbasiliek en hoofdvakdocent orgel aan het conservatorium in Maastricht. Hij houdt zich bezig met alle soorten muziek, van de vroegste orgelmuziek tot aan het uitvoeren van premières in samenwerking met componisten. Ook is hij actief als improvisator. Als KKOR-adviseur is hij betrokken bij restauratie- en nieuwbouwprojecten van orgels. Hij is vice-voorzitter van het CvON, het college van orgeladviseurs. Hij is veelgevraagd als solist, begeleider en docent (masterclasses) op nationale en internationale podia. In Maastricht is hij actief als een van de artistieke adviseurs bij de stichting Pro Organo.

Musica Sacra Maastricht is een coproductie van Stichting Musica Sacra en Theater aan het Vrijthof en wordt mede mogelijk gemaakt door

Gemeente Maastricht

provincie limburg

Festivaleiding, fondsenwerving en hoofdredactie Erwin Roebroeks **Programmacommissie** Harrie van den Elsen (voorzitter), Sylvester Beelaert, Frauke Bernds, Erwin Roebroeks, Tamar Tarenskeen en Saskia Törnqvist **Vormgeving** Stefan Habets **Marketing en publiciteit** Paola Möllering, Karlijn Pauw en Hetty van Dongen **Productie** Raf Meijers **UITbalie** Vicky Bruijn en Susan Meisen **Technische coördinatie** Judith Bruijnzeels en Frank Wijnands **Expositiebegeleiding** Peter Snellens **Facilitair** Nandi Nijsten **Financiën** Jos Spauwen **Festivalbeeld** Natalie Albus student Vormgeving | Visuele Communicatie aan Maastricht Institute of Arts, Zuyd Hogeschool **Directeur-bestuurder** Brigitte van Eck **Raad van Toezicht** Klaartje Peters (voorzitter), Barbara de Heer, John Monseweije, Nouran Serag, Ingeborg Stijnen en Jeroen Trienes.

